

Lietuvos teisėjų suvokta psichologinė gerovė

Gintautas Valickas

<https://orcid.org/0000-0001-9488-7172>
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Psichologijos instituto profesorius
socialinių mokslų daktaras (HP)
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 266 7605
El. paštas gintautas.valickas@fsf.vu.lt

Kristina Vanagaitė

<https://orcid.org/0000-0001-6940-647X>
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Psichologijos instituto docentė
socialinių mokslų daktarė
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 266 7605
El. paštas kristina.vanagaite@fsf.vu.lt

Perceived Psychological Well-Being of Lithuanian Judges

Gintautas Valickas

(Vilnius University (Lithuania))

Kristina Vanagaitė

(Vilnius University (Lithuania))

Summary. The article examines the psychological well-being of judges. The aim of the study is to reveal the peculiarities of Lithuanian judges' psychological well-being. The following questions were sought to be answered: (1) what is the character of perceived psychological well-being of judges; (2) does there exist any relation among the psychological well-being of judges, experience accumulated by the participants, and their sociodemographic characteristics. The participants (307 judges from various Lithuanian courts) completed the *Psychological Well-Being of Judges* questionnaire developed by the authors of this paper. The findings revealed that the psychological well-being of judges perceived by the participants was more positive than negative: from thirteen components of psychological well-being, six components elicit a strong satisfaction, two – moderate and five – weak satisfaction of judges. The judges' experience of psychological well-being was related with the gender, age, work experience, work place (District Court, County Court, or The Supreme Court of Lithuania, The Supreme Administrative Court of Lithuania, and The Court of Appeal of Lithuania) and size of the city or town they were working in: a metropolitan city (Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Šiauliai, Vilnius) or other towns of Lithuania. The data gathered suggest that psychological well-being is a fairly relevant problem for Lithuanian judges; therefore, the Judicial Council, leaders of the Courts, and the National Courts Administration should devote more attention to it.

Keywords: psychological well-being of judges, components of the psychological well-being, satisfaction of judges with the experienced psychological well-being, relations between the psychological well-being and socio-demographic characteristics.

Received: 25/09/2024. **Accepted:** 12/12/2024

Copyright © 2024 Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Lietuvos teisėjų suvokta psichologinė gerovė

Gintautas Valickas

(Vilniaus universitetas (Lietuva))

Kristina Vanagaitė

(Vilniaus universitetas (Lietuva))

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama teisėjų psichologinė gerovė. Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos teisėjų psichologinės gerovės ypatumus. Siekta atsakyti į šiuos tyrimo klausimus: 1) koks yra teisėjų suvoktos psichologinės gerovės pobūdis; 2) ar teisėjų suvokta psichologinė gerovė yra susijusi su jų sukaupta patirtimi ir sociodemografinėmis charakteristikomis. Teisėjai (iš viso $n = 307$) pildė mūsų sukurta Teisėjų psichologinės gerovės klausimyną. Gauti rezultatai atskleidė, kad tyrime dalyvavę teisėjai yra labiau patenkinti nei nepatenkinti savo psichologine gerove: iš trylikos psichologinės gerovės dėmenų jiems didelį pasitenkinimą sukelia šeši, vidutinį – du, o mažą pasitenkinimą – penki dėmenys. Nustatyta, kad teisėjų patiriamos psichologinės gerovės vertinimai yra susiję su lytimi, amžiumi, darbo stažu, taip pat darbo vieta teismuose (ar jie dirba apylinkės, apygardos ar Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme ir Lietuvos apeliaciniame teisme) ir miestuose (ar jie dirba didžiuosiuose šalies miestuose (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje) ar kituose miestuose). Gauti duomenys leidžia teigti, kad psichologinė gerovė yra ganėtinai aktuali mūsų šalies teisėjų problema, kuriai spręsti turėtų būti skiriama daugiau Teisėjų tarybos, teismų vadovybės bei Nacionalinės teismų administracijos dėmesio.

Pagrindiniai žodžiai: teisėjų psichologinė gerovė, psichologinės gerovės dėmenys, teisėjų pasitenkinimas patiriama psichologine gerove, psichologinės gerovės ir sociodemografinių charakteristikų ryšiai.

Įvadas

Atlikdami savo darbą teisėjai dažnai susiduria su įvairiais profesinės rizikos veiksniais (pvz., dideliu darbo krūviu, būtinybe priimti reikšmingus sprendimus ir pastoviu šių sprendimų tikrinimu, traumuojančia medžiaga (pvz., nusikaltimų įkalčiais), konfliktiškais bylininkais, laiko apribojimais, didesniu visuomenės dėmesiu ir kt. (Brafford, Rebele, 2018; Lebovits, 2017; Schrever *et al.*, 2019; The Path to Lawyer Well-Being..., 2017). Teisėjų, taip pat ir kitų teisininkų (pvz., prokurorų ar advokatų) profesinės rizikos veiksniai gali paskatinti įsitraukimo į darbą ir pasitenkinimo atliekamą darbu sumažėjimą, didesnę ar mažesnę stresą, perdegimą, nerimą, depresiją, problemišką alkoholio vartojimą, antrinę traumą (kurią gali sukelti daugkartinis susidūrimas su padarytų nusikaltimų įkalčiais ar nukentėjusiųjų / liudytojų parodymais), fizinės ir psichinės sveikatos problemas, sumažėjusią psichologinę gerovę ir kitus neigiamus padarinius (Brafford, Rebele, 2018; Edwards, Miller, 2019; Gudaitė, Valickas, 2014; Heath, 2018; Krill *et al.*, 2016; Maroney *et al.*, 2023; Miller *et al.*, 2018; Schrever *et al.*, 2019; Showalter, Martell, 1985; Swenson *et al.*, 2020; Valickas, Vanagaitė, 2019). Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama teisėjų (ir kitų teisininkų) gerovei, kuri vertinama kaip esminis jų profesinės kompetencijos veiksnys (žr. The Path to Lawyer Well-Being..., 2017). Akcentuojama, kad teisėjų ir kitų teisininkų gerovės skatinimas tampa būtinybe, nes pasireiškia tam tikra gerovės krizė (Brafford, Rebele, 2018; Mental wellbeing in the legal profession..., 2021; The Path to Lawyer Well-Being..., 2017), o sumažėjusi gerovė gali silpninti teisėjų psichinę ir fizinę sveikatą, suvoktą patenkinimą savo gyvenimu ir profesinę kompetenciją. Kartu reikia pridurti, kad teisėjų psichologinė gerovė nėra tik jų asmeninis reikalas, nes jų priimami sprendimai daro tiesioginį poveikį kitiems žmonėms, demokratijos apsaugai ir plėtrai, žmogaus teisių gynimui, visuomenės patikėjimui teisingumo sistema ir kt. (Heath, 2018; Schrever *et al.*, 2019). Todėl teismų vadovų ir administratorių pareiga – nustatyti susiklosčiusią gerovės būklę ir skatinti teisėjų gerovės plėtotę (tai svarbu tiek patiems teisėjams, tiek ir visai visuomenei) (Maroney *et al.*, 2023; Schrever *et al.*, 2019; The Path to Lawyer Well-Being..., 2017).

Mūsų tyrimo objektas – teisėjų psichologinė gerovė. Atsižvelgiant į tai, kad kol kas Lietuvos teisėjų gerovė nebuvo tiriama, buvo iškeltas tikslas atskleisti jų psichologinės gerovės ypatumus¹. Siekta atsakyti į šiuos tyrimo klausimus: 1) koks yra teisėjų suvoktos psichologinės gerovės pobūdis; 2) ar teisėjų suvokta psichologinė gerovė yra susijusi su jų sukaupta patirtimi ir sociodemografinėmis charakteristikomis.

1. Tyrimo dalyviai

Teisėjų psichologinės gerovės tyrime dalyvavo 307 dalyviai (tai sudarė 42,6 proc. visų tyrimo metu šalyje dirbusių teisėjų), iš kurių buvo 108 vyrai (35,2 proc.) ir 199 moterys (64,8 proc.). Buvo išskirtos šios tyrimo dalyvių amžiaus grupės: 31–40 metų (n = 51 (16,6 proc.)), 41–50 metų (n = 118 (38,4 proc.)) ir daugiau kaip 51 metų (n = 138 (45,0 proc.)). 186 (60,6 proc.) apklausti teisėjai nurodė, kad jie dirba apylinkės teisme, 92 (30 proc.) – apygardos teisme (bendrosios kompetencijos ar specializuotame) ir 29 (9,4 proc.) – Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme ir Lietuvos apeliaciniame teisme. Du trečdaliai (n = 204, 66,4 proc.) apklaustų teisėjų nurodė dirbantys viename iš didžiųjų šalies miestų (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje), o likusieji (n = 103, 33,6 proc.) – kituose šalies miestuose.

2. Įvertinimo būdai

Siekiant įvertinti teisėjų psichologinę gerovę buvo sukurtas Teisėjų psichologinės gerovės klausimynas. Iš pradžių, remiantis mokslinės literatūros apie psichologinę gerovę analize (Bagdonas *et al.*, 2013; Friedman, Kern, 2014; Mumford *et al.*, 2015; Silva *et al.*, 2019; Brafford, Rebele, 2018; Chamberlain, Richardson, 2013; Mental wellbeing in the legal profession..., 2021; Reed, Bornstein, 2013), mūsų sukaupta patirtimi rengiant klausimynus, taip pat konsultacijomis su teisėjais buvo sudarytas pradinis klausimyno teiginių sąrašas. Šį teiginių sąrašą peržiūrėjo 5 teisėjai ekspertai, dirbantys skirtingų instancijų teismuose (jų darbo stažo vidurkis – 17,2 m.). Atsižvelgiant į jų pasiūlymus, vieni teiginiai buvo pašalinti, kai kurie – patikslinti, be to, sąrašas buvo papildytas keliais naujais teiginiais (kurie gali būti svarbūs vertinant teisėjų psichologinę gerovę).

Sukurtą Teisėjų psichologinės gerovės klausimyną sudarė trys dalys: a) teiginiai, vertinantys įvairius teisėjų psichologinės gerovės dėmenis (pvz., pasitenkinimą atliekamu darbu, pasitenkinimą santykiais su kitais teisėjais, pasitenkinimą pripažinimu ir įvertinimu darbe ir kt.; šią klausimyno dalį sudarė 125 teiginiai); b) sutrumpintas Lietuviškosios psichologinės gerovės skalės (LPGS-P) variantas, skirtas bendriesiems gerovės dėmenims įvertinti (šią klausimyno dalį sudarė 17 teiginių) (Kairys *et al.*, 2013); c) klausimai socialiniams-demografiniams duomenims surinkti (pvz., apie tyrimo dalyvių amžių, lytį, šeiminių padėtį, darbo vietą (teismą ir miestą), taip pat darbo teisme stažą; šią klausimyno dalį sudarė 6 klausimai). Taigi sukurtą Teisėjų psichologinės gerovės klausimyną iš viso sudarė 148 teiginiai ar klausimai. Teiginiai buvo vertinami nuo 0 (0 proc., „visiškai nesutinku“) iki 10 (100 proc., „visiškai sutinku“).

Siekiant nustatyti klausimyno struktūrą ir patikrinti teiginių tinkamumą, iš pradžių buvo atlikta gautų duomenų tiriamoji faktorių analizė (naudotas principinių ašių metodas su *varimax* sukiniu), kurią pritaikius keletą kartų išskirta 13 faktorių (paskutinės faktorių analizės rodikliai: Kaizerio, Mejerio ir Olkino rodiklis – 0,945, Bartleto testo sferiškumo kriterijus $\chi^2 = 36462,130$, $p < 0,001$,

¹ Tyrimą inicijavo ir finansavo Nacionalinė teismų administracija.

išskirtų 13 faktorių tikrinės reikšmės didesnės už 2, jie paaiškina 75,163 proc. duomenų sklaidos)². Analizuojant klausimyno teiginius buvo atsižvelgiama į tokius kriterijus: 1) su kokia faktorine apkrova jie patenka į kiekvieną faktorių; 2) ar konkrečiam faktoriui priskirti teiginiai yra susiję pagal prasnę; 3) kiek teiginių sudaro konkretų faktorių. Keletą kartų atlikus duomenų tiriamąją faktorių analizę, klausimyno pirmoje dalyje palikti 108 teiginiai, atspindintys įvairius teisėjų psichologinės gerovės dėmenis (Lietuviškosios psichologinės gerovės skalės (LPGS-P) teiginiai, taip pat socialiniai-demografiniai klausimai liko tie patys).

Nustatyta klausimyno 13 faktorių struktūra buvo tikrinama taikant patvirtinamąją faktorių analizę (naudota „Amos 19.0“ programinė įranga). Gautų duomenų analizės rezultatai rodo, kad RMSEA yra šiek tiek per didelis, CFI ir TLI reikšmės per mažos, o χ^2 – per didelė (žr. 1 lentelę). Siekiant pagerinti šį modelį, praleistos kintamųjų reikšmės buvo pakeistos vidurkiniais balais ir skaičiuojami modifikacijos indeksai, taip pat pridėtos koreliacijos tarp matavimų kintamųjų paklaidų. Atlikus šiuos veiksmus modelis pagerėjo ir yra tinkamas gautiems duomenims (žr. Hu, Bentler, 1995; Shek, Yu, 2014): RMSEA reikšmė yra mažesnė už 0,05, CFI ir TLI indeksų reikšmės padidėjo ir pasiekė arba viršijo 0,9 ribą, o χ^2 – sumažėjo. Šie patvirtinamosios faktorių analizės rezultatai rodo, kad klausimyno teiginiai yra parinkti pakankamai tinkamai ir reprezentuoja klausimyno 13 faktorių struktūrą.

1 lentelė. Klausimyno patvirtinamosios faktorių analizės rodikliai

	RMSEA	CFI	TLI	χ^2	df
Pradinis modelis	0,068	0,811	0,804	13213,6	5486
Pakeistas modelis	0,048	0,905	0,900	9253,4	5389

Patikslinto Teisėjų psichologinės gerovės klausimyno teiginiai buvo suskirstyti į tryliką skalių:

- 1) Pasitenkinimas darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe: šiai skalei priskirti 36 teiginiai (pvz., „Esu patenkintas (-a), kaip teismo pirmininkas (jo pavaduotojai, skyrių pirmininkai) sugeba palaikyti darbo drausmę“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,896 iki 0,496, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,993$.
- 2) Pasitenkinimas pripažinimu ir įvertinimu darbe: šiai skalei priskirti 6 teiginiai (pvz., „Manau, kad teismo pirmininkas (jo pavaduotojai, skyrių pirmininkai) pastebi teisėjų atliktą darbą ir moka dalykiškai įvertinti“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,903 iki 0,400, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,940$.
- 3) Pasitenkinimas santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais: šiai skalei priskirti 9 teiginiai (pvz., „Manau, kad teisme yra susiklostę geri teisėjų ir kitų darbuotojų tarpusavio santykiai“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,793 iki 0,506, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,951$.
- 4) Pasitenkinimas atliekamu darbu: šiai skalei priskirti 5 teiginiai (pvz., „Esu patenkintas (-a), kad pasirinkau teisėjo (-os) darbą“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,812 iki 0,634, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,861$.
- 5) Pasitenkinimas darbo krūviu: šiai skalei priskirti 6 teiginiai (pvz., „Manau, kad teisėjų darbo krūvis yra per didelis“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,903 iki 0,588, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,936$.

² Detaliau apie taikomus statistinės analizės metodus ir kriterijus žiūrėti: Čekanavičius, V.; Murauskas G. (2001); Čekanavičius, V.; Murauskas, G. (2002).

- 6) Pasitenkinimas darbo sąlygomis: šiai skalei priskirti 4 teiginiai (pvz., „Mane tenkina teisme sukurtos darbo sąlygos“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,800 iki 0,665, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,932$.
- 7) Pasitenkinimas karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu: šiai skalei priskirti 4 teiginiai (pvz., „Man pakanka organizuojamų mokymų, kad galėčiau gerai atlikti savo darbą“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,802 iki 0,400, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,876$.
- 8) Pasitenkinimas gaunamu atlygiu: šiai skalei priskirti 4 teiginiai (pvz., „Manau, kad gaunamas atlyginimas užtikrina teisėjo nepriklausomumą“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,793 iki 0,412, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,770$.
- 9) Pasitenkinimas esamu teismo darbuotojų kiekiu: šiai skalei priskirti 3 teiginiai³ (pvz., „Manau, kad teisme trūksta kvalifikuotų teisėjų padėjėjų“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,842 iki 0,549, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,721$.
- 10) Pasitenkinimas savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamu stresu lygiu: šiai skalei priskirti 14 teiginių (pvz., „Dirbdamas (-a) teisme aš paprastai jaučiuosi psichologiškai saugus (-i)“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,779 iki 0,426, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,941$.
- 11) Pasitenkinimas teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje: šiai skalei priskirti 8 teiginiai (pvz., „Žiniasklaida tendencingai pristato teisėjų ir teismų darbą“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,886 iki 0,425, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,910$.
- 12) Pasitenkinimas profesijos prestižu, žmonių pagarba ir pasitikėjimu: šiai skalei priskirti 4 teiginiai (pvz., „Esu patenkintas (-a) žmonių rodoma pagarba teisėjams“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,785 iki 0,406, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,744$.
- 13) Pasitenkinimas politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus: šiai skalei priskirti 4 teiginiai (pvz., „Manau, kad politikai dažnai išreiškia nepasitikėjimą teismų sistema ir demonstruoja neigiamą požiūrį į teisėjus“), jų faktorinės apkrovos svyruoja nuo 0,770 iki 0,528, o skalės Kronbacho $\alpha = 0,817$.

Taigi galutinį Teisėjų psichologinės gerovės klausimyną sudarė: 107 teiginiai (atspindintys įvairius teisėjų psichologinės gerovės dėmenis), jie buvo suskirstyti į trylika skalių, 17 Lietuviškosios psichologinės gerovės skalės (LPGS-P) teiginių ir 6 socialiniai-demografiniai klausimai (iš viso 130 teiginių ar klausimų). Toliau buvo analizuojami tik į šiuos 130 teiginių ar klausimų pateikti tyrimo dalyvių atsakymai.

3. Rezultatai

Analizuodami gautus rezultatus visų pirma apskaičiavome Teisėjų psichologinės gerovės klausimyno skalių vertinimo vidurkius (neigiamai suformuluotų teiginių įverčiai buvo „apersti“), (žr. 2 lentelę). Be to, buvo išskirtas tyrimo dalyvių pateiktų įverčių 33,33 procentilis (lygus 4,56) ir 66,66 procentilis (lygus 5,76). Atsižvelgiant į tai, išskirti tokie pasitenkinimo psichologinės gerovės dėmenimis intervalai: a) nuo 0 iki 4,56 balo (mažas pasitenkinimas); b) nuo 4,57 iki 5,76 balo (vidutinis pasitenkinimas); c) nuo 5,77 iki 10,0 balų (didelis pasitenkinimas).

³ Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu skalės Kronbacho α rodiklis iš pradžių buvo per mažas (mažesnis nei 0,5), tačiau iš jos pašalinus vieną teiginį, šis rodiklis pakilo iki 0,721, o skalėje liko 3 teiginiai).

2 lentelė. Tyrimo dalyvių Teisėjų psichologinės gerovės klausimyno skalių vertinimo vidurkiai

Skalė	Minimalus vertinimas	Maksimalus vertinimas	Vertinimo vidurkis	Standartinis nuokrypis
Pasitenkinimo darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe	0*	10	6,56	2,8721
Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe	0	10	6,48	2,7019
Pasitenkinimo santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais	1,56	10	8,19	1,7035
Pasitenkinimo atliekamam darbu	3,2	10	8,54	1,4308
Pasitenkinimo darbo krūviu	0	10	2,27	2,3902
Pasitenkinimo darbo sąlygomis	0	10	6,02	2,7292
Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu	0	10	7,6	2,0325
Pasitenkinimo gaunamu atlygiu	0	9,25	2,61	2,0751
Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu	0	10	4,14	2,6142
Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu	0	9,71	5,28	2,2499
Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje	0	10	2,75	2,1288
Pasitenkinimo profesijos prestižu, žmonių pagarba ir pasitikėjimu	0	10	5,18	2,0118
Pasitenkinimo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus	0	9,25	1,41	1,5754

* - 0 reiškė „visiškai nesutinku“, o 10 – „visiškai sutinku“

Palyginus visų trylikos Teisėjų psichologinės gerovės klausimyno skalių vertinimo vidurkius, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($S = 1915,693$, $p < 0,001$, taikytas Frydmano kriterijus). Tai rodo reikšmingus teisėjų psichologinės gerovės dėmenų vertinimo skirtumus: labiausiai teisėjai buvo patenkinti atliekamam darbu (vertinimo vidurkis 8,54), santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais (vidurkis 8,19), taip pat karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu (vidurkis 7,6; visais šiais atvejais nustatytas didelis tyrimo dalyvių pasitenkinimas). Tuo tarpu labiausiai nepatenkinti teisėjai buvo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus (vidurkis 1,41), darbo krūviu (vidurkis 2,27), gaunamu atlygiu (vidurkis 2,61) bei teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje (vidurkis 2,75; visais šiais atvejais nustatytas mažas tyrimo dalyvių pasitenkinimas). Gauti rezultatai atskleidė, kad iš trylikos teisėjų psichologinės gerovės dėmenų tyrimo dalyviams didelį pasitenkinimą sukelia šeši, vidutinį – du, o mažą pasitenkinimą – penki dėmenys.

Pats didžiausias yra *Pasitenkinimo atliekamam darbu* skalės įverčių vidurkis (8,54 balo), jis rodo didelį tyrimo dalyvių pasitenkinimą pasiteisinusiais profesiniais lūkesčiais, savo darbo pasiekimais, tuo, kad čia jie gali pritaikyti savo sugebėjimus, turimas žinias bei patirtį ir kt. *Pasitenkinimo santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais* skalės įverčių vidurkis taip pat buvo didelis (8,19 balo), o tai rodo stiprų teisėjų pasitenkinimą savo santykiais su kitais teismo teisėjais ir darbuotojais, teisėjų dalijimusi turima dalykine informacija, žiniomis bei patirtimi, tarpusavio geranoriškumu, tuo, kad jie gali pasitikėti kitais teisėjais, jaučiasi jų gerbiami ir pan. *Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu* skalės įverčių vidurkis, palyginti su dviejų pirmųjų, buvo šiek

ties mažesnis (7,6 balo). Tačiau jis irgi rodo, kad teisėjų pasitenkinimas sudarytomis darbo karjeros, kvalifikacijos kėlimo galimybėmis ir savo profesiniu tobulėjimu yra didelis.

Kitų trijų skalių įverčiai buvo dar mažesni, bet taip pat priskirti didelio pasitenkinimo (psichologinės gerovės dėmenimis) intervalui. Pačios didžiausios *Pasitenkinimo darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe* skalės įverčių vidurkis – 6,56 balo. Šis įvertis rodo, kad tyrimo dalyviai yra patenkinti tuo, kaip teismo pirmininkas (jo pavaduotojai, skyrių pirmininkai) organizuoja teismo darbą, sugeba palaikyti darbo drausmę, sprendžia teisme iškilusias problemas bei konfliktus, užtikrina teisėjams svarbios, su darbu susijusios informacijos prieinamumą, išbando naujus darbo metodus ir įgyvendina naujoves, sugeba atsižvelgti į teisėjų nuomonę ir pasiūlymus, suteikia jiems grįžtamąjį ryšį, reaguoja į teisėjų pagalbos prašymus, išsakomą kritiką ir pan. *Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe* skalės įverčių vidurkis – 6,48 balo, tai rodo didelį tyrimo dalyvių pasitenkinimą tuo, kad teismo vadovybė vertina ir gerbia teisėjus, pastebi jų atliktą darbą, moka dalykiškai įvertinti, o šiam vertinimui neturi įtakos asmeninės teismo vadovybės simpatijos ar antipatijos ir pan. *Pasitenkinimo darbo sąlygomis* skalės įverčių vidurkis (6,02 balo) didelio pasitenkinimo (psichologinės gerovės dėmenimis) intervale buvo pats mažiausias, bet jis vis tiek rodo, kad teisėjai yra patenkinti teisme sukurtomis darbo sąlygomis, kurios daugiau ar mažiau atitinka teisėjo profesijos prestižą, kad jiems pakanka darbo priemonių (pvz., tinkamų patalpų, techninės įrangos) iškeltiems tikslams įgyvendinti ir pan.

Kitos dvi skalės buvo priskirtos vidutinio pasitenkinimo (psichologinės gerovės dėmenimis) intervalui. *Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamu stresu lygiu* skalės įverčių vidurkis yra 5,28 balo, jis rodo vidutinį tyrimo dalyvių pasitenkinimą, nes dirbdami teisme jie nuolat patiria tam tikrą stresą, būna susierzinę, juos slegia kasdienė teismo darbo rutina, dėl darbo trūksta laiko poilsiui ir laisvalaikiui, bendrauti su artimaisiais ir pan.

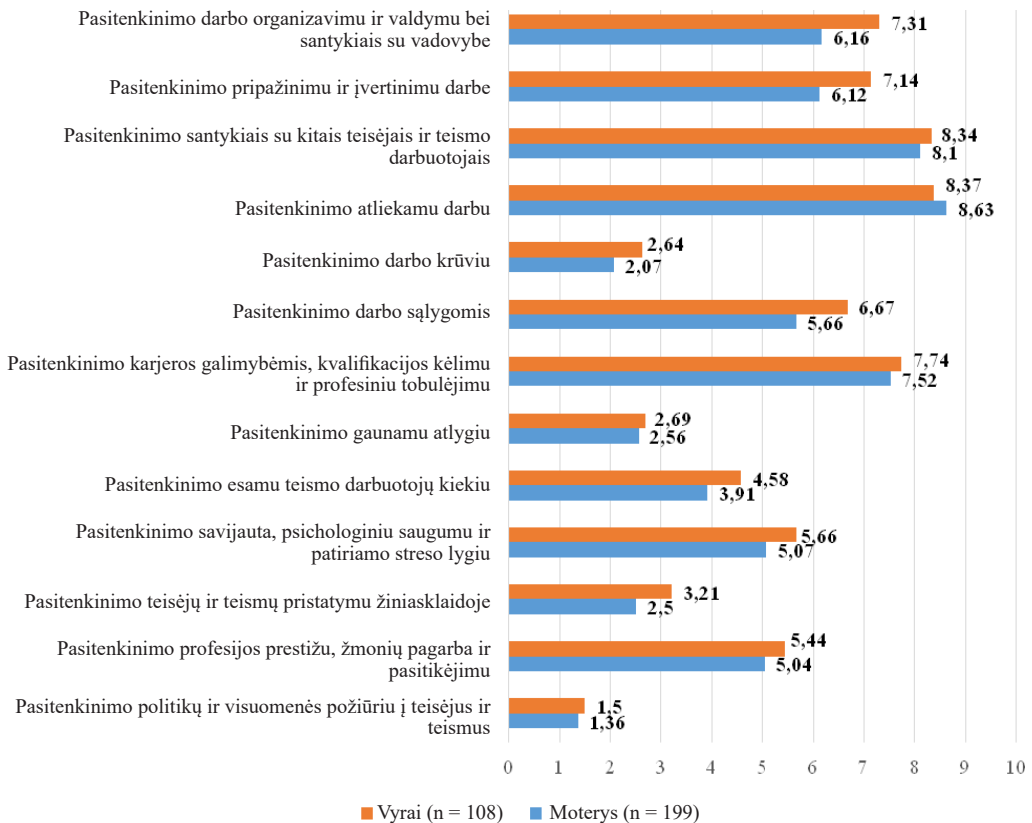
Pasitenkinimo profesijos prestižu, žmonių pagarba ir pasitikėjimu skalės įverčių vidurkis yra 5,18 balo, jis atspindi vidutinį tyrimo dalyvių pasitenkinimą, nes, jų manymu, trūksta žmonių rodomo pasitikėjimo ir pagarbos teisėjams, o teisėjo profesijai – patrauklumo ir prestižo.

Likusios penkios skalės buvo priskirtos mažo pasitenkinimo (psichologinės gerovės dėmenimis) intervalui. *Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu* skalės įverčių vidurkis 4,14 balo, tai rodo mažą teisėjų pasitenkinimą ir kartu pritarimą tam, kad teismuose trūksta kvalifikuotų teisėjų padėjėjų, teismo sekretorių ir pagalbinio, techninio personalo. *Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje* skalės įverčių vidurkis 2,75 balo, jis atspindi mažą tyrimo dalyvių pasitenkinimą, kadangi, jų manymu, žiniasklaida pristato visuomenei teisėjų ir teismų darbą paviršutiniškai ir tendencingai (pvz., visuomenei pristatomos tik teisėjų padarytos klaidos, o ne geri jų darbai), stokoja konstruktyvios kritikos, išsako teisėjams nepagrįstus priekaištus ir kaltinimus dėl priimamų procesinių sprendimų, žemina teismų bei teisėjų autoritetą ir todėl formuoja neigiamą visuomenės nuomonę apie teisėjus. *Pasitenkinimo gaunamu atlygiu* skalės įverčių vidurkis 2,61 balo, tai rodo mažą teisėjų pasitenkinimą savo darbo užmokesčiu, jų manymu, atlyginimas yra per mažas, jis neužtikrina jiems (ir jų šeimoms) pakankamo finansinio saugumo. *Pasitenkinimo darbo krūviu* skalės įverčių vidurkis 2,27 balo, jis atspindi mažą apklaustų teisėjų pasitenkinimą, jų manymu, darbo krūvis yra per didelis (pvz., neįmanoma visą darbą atlikti laiku ir(ar) taip, kaip norėtusi), dėl per didelio darbo krūvio jie priversti nuolat skubėti, patiria įtampą dėl neatliktų darbų, jiems tenka dirbti viršvalandžius (pvz., pasilikti teisme pasibaigus darbo valandoms arba neštis darbą į namus) ir pan. *Pasitenkinimo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus* skalės įverčių vidurkis yra pats mažiausias – tik 1,41 balo. Tai reiškia, kad tyrimo dalyvių pasitenkinimas labai mažas, jų manymu, vykdomosios valdžios atstovai ir politikai yra abejingi teisėjų patiriamoms problemoms, dažnai išreiškia nepasitikėjimą teismų sistema, rodo neigiamą požiūrį į teisėjus, o visuomenė nepakankamai vertina teisėjo darbą.

3.1. Moterų ir vyrų vertinimai

Kadangi atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad teisininkų psichologinė gerovė, pasitenkinimas / nepasitenkinimas savo darbu ir (ar) karjera yra susiję su jų demografiniu profiliu (lytimi ar priklausymu etninėms mažumoms), įgyta patirtimi (labiau ar mažiau patyrę), darbo vieta (didelė ar maža firma, privatus ar viešasis sektorius) ir pan. (Mental wellbeing in the legal profession..., 2021; Organ, 2011), toliau analizavome, ar teisėjų suvokta psichologinė gerovė yra susijusi su jų sukaupta patirtimi ir sociodemografinėmis charakteristikomis.

Palyginus teisėjų vyrų ir moterų Teisėjų psichologinės gerovės klausimyno skalių įverčius (žr. 1 pav.), reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant įverčių vidurkius septynių skalių: 1) Pasitenkinimo darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe ($U = 6920,000$, $p < 0,01$); 2) Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe ($U = 8466,500$, $p < 0,01$); 3) Pasitenkinimo darbo krūviu ($U = 8659,000$, $p < 0,05$); 4) Pasitenkinimo darbo sąlygomis ($U = 8298,000$, $p < 0,01$); 5) Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu ($U = 8558,500$, $p < 0,05$); 6) Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu ($U = 8236,500$, $p < 0,05$); 7) Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje ($U = 8560,000$, $p < 0,01$) (taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Gauti rezultatai rodo, kad teisėjos moterys, palyginti su vyrais, buvo daug mažiau patenkintos darbo orga-

1 pav. Skirtingos lyties teisėjų klausimyno skalių vertinimas

nizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe, pripažinimu ir įvertinimu darbe, darbo sąlygomis, taip pat savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu. Be to, teisėjos moterys, palyginti su vyrais, buvo daug labiau nepatenkintos darbo krūviu, esamu teismo darbuotojų kiekiu bei teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje. Galima pridurti, kad teisėjos moterys, palyginti su vyrais, buvo mažiau patenkintos dar ir kitais penkiais psichologinės gerovės dėmenimis (nors šiais atvejais skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi).

3.2. Skirtingo amžiaus grupių teisėjų vertinimai

Skirtingo amžiaus grupių tyrimo dalyvių atsakymai buvo gana panašūs – palyginus skirtingo amžiaus grupių teisėjų atsakymus, nustatyta, kad reikšmingai skiriasi tik įverčių vidurkiai dviejų skalių: Pasitenkinimo gaunamu atlygiu ($H = 20,578$, $p < 0,001$) ir Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu ($H = 8,238$, $p < 0,05$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Gauti duomenys atskleidė, kad labiausiai gaunamu atlygiu yra nepatenkinti 41–50 metų tyrimo dalyviai (palyginti su jaunesniais ir vyresniais; atitinkamai 41–50 metų teisėjų pasitenkinimo vidurkis yra 1,94, 31–40 metų – 3,01, o daugiau kaip 51 metų – 3,03), o jauniausi (31–40 metų) teisėjai, palyginti su vyresniais, buvo labiausiai nepatenkinti esamu teismo darbuotojų kiekiu (atitinkamai 31–40 metų teisėjų pasitenkinimo vidurkis yra 3,40, 41–50 metų – 4,02, o daugiau kaip 51 metų – 4,53). Vyriausi (daugiau kaip 51 metų) teisėjai, palyginti su jaunesniais, daugeliu atvejų buvo labiau patenkinti įvairiais psichologinės gerovės dėmenimis, tačiau šie skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi.

3.3. Teisėjų darbo vieta ir klausimyno skalių vertinimas

Išanalizavus apylinkės ir apygardos teismų, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų atsakymus, statistiškai reikšmingų skirtumų nustatyta lyginant įverčių vidurkius aštuonių skalių (žr. 3 lentelę): 1) Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe ($p < 0,05$); 2) Pasitenkinimo santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais ($p \leq 0,001$); 3) Pasitenkinimo atliekamu darbu ($p < 0,05$); 4) Pasitenkinimo darbo krūviu ($p \leq 0,01$); 5) Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu ($p < 0,01$); 6) Pasitenkinimo gaunamu atlygiu ($p < 0,05$); 7) Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,01$); 8) Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu ($p < 0,01$). Gauti rezultatai rodo, kad aukščiausios instancijos teismų teisėjai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo), palyginti su apylinkės ir apygardos teismų teisėjais, yra daug labiau patenkinti pripažinimu ir įvertinimu darbe, santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais, atliekamu darbu, karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu, esamu teismo darbuotojų kiekiu, savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu, taip pat daug mažiau nepatenkinti darbo krūviu ir, atvirkščiai, daug labiau nepatenkinti gaunamu atlygiu.

Be to, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo teisėjai, palyginti su apylinkės ir apygardos teismų teisėjais, yra šiek tiek labiau patenkinti dar dviem psichologinės gerovės dėmenimis – darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe, taip pat darbo sąlygomis (nors šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

3.4. Miestai, kuriuose dirba teisėjai, ir klausimyno skalių vertinimas

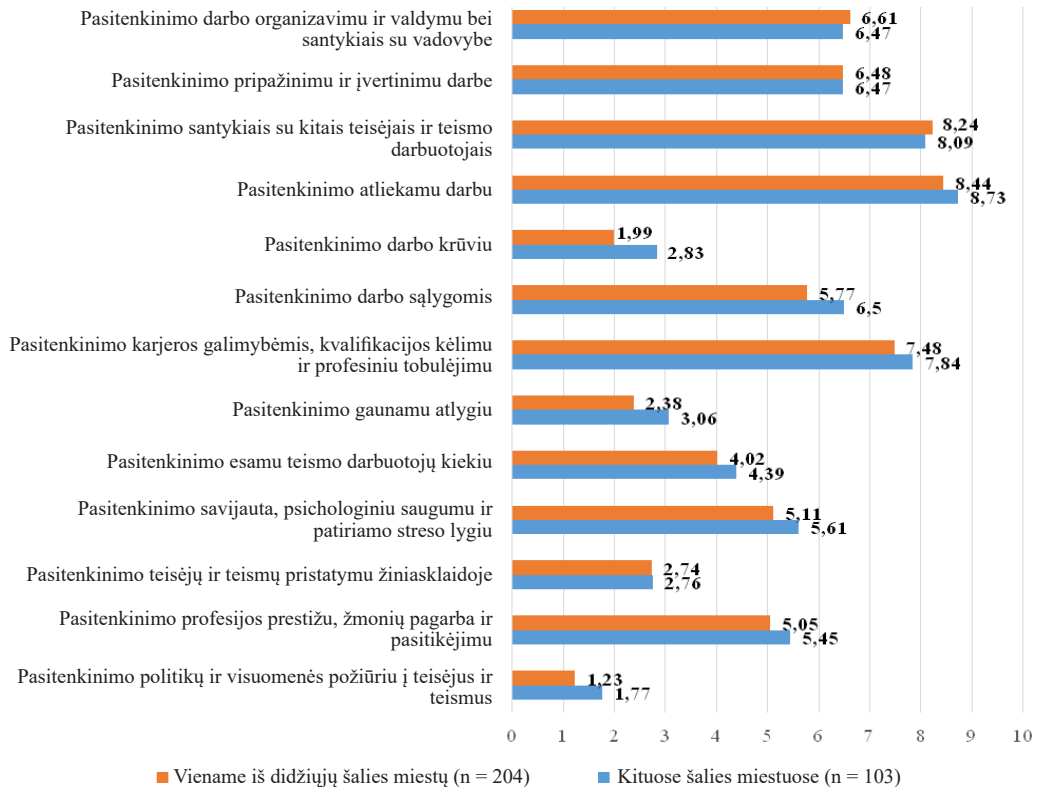
Išanalizavus skirtinguose miestuose (viename iš didžiųjų šalies miestų ar kituose šalies miestuose) dirbančių teisėjų atsakymus, reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant įverčių vidurkius keturių

3 lentelė. Teisėjų darbo vieta ir klausimyno skalių vertinimas

SKALĖ	DARBO VIETA			<i>H kriterijaus ir p reikšmės*</i>
	Apylinkės teismas	Apygardos teismas	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos vyriausiasis administra- cinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas	
Pasitenkinimo darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe	6,36	6,68	7,53	<i>H = 3,537, p = 0,171</i>
Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe	6,30	6,47	7,68	<i>H = 6,507, p = 0,039</i>
Pasitenkinimo santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais	7,97	8,28	9,22	<i>H = 16,315, p = 0,001</i>
Pasitenkinimo atliekamam darbu	8,69	8,12	8,88	<i>H = 6,423, p = 0,040</i>
Pasitenkinimo darbo krūviu	2,32	1,78	3,50	<i>H = 9,232, p = 0,010</i>
Pasitenkinimo darbo sąlygomis	6,10	5,70	6,47	<i>H = 1,500, p = 0,472</i>
Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu	7,47	7,49	8,74	<i>H = 10,718, p = 0,005</i>
Pasitenkinimo gaunamu atlygiu	2,88	2,24	1,98	<i>H = 8,247, p = 0,016</i>
Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu	3,81	4,58	5,01	<i>H = 10,822, p = 0,004</i>
Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamu streso lygiu	5,28	4,90	6,44	<i>H = 9,686, p = 0,008</i>
Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje	2,87	2,47	2,84	<i>H = 2,209, p = 0,331</i>
Pasitenkinimo profesijos prestižu, žmonių pagarba ir pasitikėjimu	5,29	5,09	4,75	<i>H = 2,229, p = 0,328</i>
Pasitenkinimo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus	1,53	1,18	1,36	<i>H = 4,059, p = 0,131</i>

* Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus

skalių: 1) Pasitenkinimo darbo krūviu ($U = 8159,000$, $p < 0,01$); 2) Pasitenkinimo darbo sąlygomis ($U = 8727,000$, $p < 0,05$); 3) Pasitenkinimo gaunamu atlygiu ($U = 8501,000$, $p < 0,01$); 4) Pasitenkinimo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus ($U = 8374,500$, $p < 0,01$) (taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus, žr. 2 pav.).

2 pav. Miestai, kuriuose dirba teisėjai, ir klausimyno skalių vertinimas

Gauti rezultatai atskleidė, kad viename iš didžiųjų šalies miestų (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje) dirbantys teisėjai, palyginti su dirbančiais kituose šalies miestuose, yra daug mažiau patenkinti darbo sąlygomis ir daug labiau nepatenkinti darbo krūviu, gaunamu atlygiu, taip pat politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus. Be to, teisėjai, dirbantys viename iš didžiųjų šalies miestų, palyginti su dirbančiais kituose šalies miestuose, buvo mažiau patenkinti dar ir kitais penkiais psichologinės gerovės dėmenimis (nors šiais atvejais skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi).

3.5. Teisėjų darbo stažas ir klausimyno skalių vertinimas

Palyginus skirtingoms darbo stažo grupėms priskirtų teisėjų atsakymus, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi įverčių vidurkiai keturių skalių (žr. 4 lentelę): 1) Pasitenkinimo darbo sąlygomis ($p < 0,05$); 2) Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu

4 lentelė. Teisėjų darbo stažas ir klausimyno skalių vertinimas

SKALĖ	DARBO STAŽAS					<i>H kriterijaus ir p reikšmės*</i>
	iki 5 m.	6–10 m.	11–15 m.	16–20 m.	Daugiau kaip 21 m.	
Pasitenkinimo darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe	6,07	6,98	6,98	6,66	6,25	$H = 5,591$, $p = 0,232$
Pasitenkinimo pripažinimu ir įvertinimu darbe	6,24	6,89	6,34	6,86	6,25	$H = 3,905$, $p = 0,419$
Pasitenkinimo santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais	8,29	8,01	8,26	8,66	7,9	$H = 5,480$, $p = 0,241$
Pasitenkinimo atliekamam darbu	8,68	8,84	8,21	8,8	8,38	$H = 7,670$, $p = 0,104$
Pasitenkinimo darbo krūviu	2,01	2,23	1,82	2,27	2,72	$H = 5,346$, $p = 0,254$
Pasitenkinimo darbo sąlygomis	5,28	6,43	5,56	6,64	6,12	$H = 9,955$, $p = 0,041$
Pasitenkinimo karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu	7,19	8,11	7,13	8,23	7,49	$H = 10,461$, $p = 0,033$
Pasitenkinimo gaunamu atlygiu	2,71	2,32	2,12	2,81	2,92	$H = 7,924$, $p = 0,094$
Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu	3,56	3,85	3,65	4,48	4,73	$H = 10,733$, $p = 0,030$
Pasitenkinimo savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamu streso lygiu	4,96	5,29	4,67	5,9	5,48	$H = 9,147$, $p = 0,058$
Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje	3,46	2,71	2,41	3,11	2,45	$H = 9,828$, $p = 0,043$
Pasitenkinimo profesijos prestižu, žmonių pagarba ir pasitikėjimu	5,05	5,55	4,77	5,67	5,06	$H = 8,452$, $p = 0,076$
Pasitenkinimo politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus	1,73	1,35	0,93	1,57	1,51	$H = 6,221$, $p = 0,183$

* Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus

($p < 0,05$); 3) Pasitenkinimo esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,05$); 4) Pasitenkinimo teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje ($p < 0,05$). Šie rezultatai rodo, kad: a) darbo sąlygomis yra mažiausiai patenkinti teisėjai, turintys mažiausią darbo stažą (iki 5 metų), o labiausiai patenkinti – įgiję didesnę darbo stažą (6–10 metų, 16–20 metų ir daugiau kaip 21 metų); b) karjeros galimybės, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu mažiausiai yra patenkinti teisėjai, turintys mažiausią (iki 5 metų) ir 11–15 metų darbo stažą, o labiausiai patenkinti – įgiję 6–10 metų ir 16–20 metų darbo stažą; c) esamu teismo darbuotojų kiekiu yra labiausiai nepatenkinti teisėjai, turintys mažiausią (iki 5 metų) ir 11–15 metų darbo stažą, o mažiausiai nepatenkinti – įgiję didžiausią darbo stažą (16–20 metų ir daugiau kaip 21 metų); d) teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje yra labiausiai nepatenkinti teisėjai, turintys 11–15 metų ir daugiau kaip 21 metų darbo stažą, o mažiausiai nepatenkinti – turintys mažiausią darbo stažą (iki 5 metų).

3.6. Teisėjų pasitenkinimas bendraisiais gerovės dėmenimis

Tyrimo metu teisėjai turėjo įvertinti savo pasitenkinimą skirtingomis gyvenimo sritimis (taikyta LPGS-P skalė, skirta bendriesiems gerovės dėmenims, pavyzdžiui, pasitenkinimas buitinėmis sąlygomis, šeima, savo padėtimi visuomenėje, fizine sveikata, dvasine savijauta, laisvalaikiu ir kt.) įvertinti. Iš viso buvo vertinama 17 gyvenimo sričių (nuo 0 (0 proc., „visiškai nepatenkintas“) iki 10 (100 proc., „visiškai patenkintas“). Analizuojant gautus duomenis buvo apskaičiuotas bendras suminis skalės balas (skirtingų gyvenimo sričių vertinimų suma buvo padalinta iš vertintų sričių skaičiaus), taip pat išskirtas tyrimo dalyvių pateiktų įverčių 33,33 procentilis (lygus 7,47) ir 66,66 procentilis (lygus 8,35).

Gauti rezultatai atskleidė, kad apklausti teisėjai apskritai jaučiasi vidutiniškai patenkinti savo gyvenimu (suminis visų tyrimo dalyvių vertinimo vidurkis (7,67 balo) patenka tarp 33 ir 66 procentilio). Šis pasitenkinimo skirtingomis gyvenimo sritimis vertinimas nebuvo reikšmingai susijęs nei su tyrimo dalyvių lytimi, nei su jų amžiumi ir darbo stažu, nei su darbu skirtinguose teismuose ir miestuose (kitai tariant, skirtingos lyties, amžiaus, darbo stažo, dirbančių skirtinguose teismuose ir miestuose teisėjų pasitenkinimo gyvenimo sritimis vertinimai yra panašūs).

Apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad tyrime dalyvavusių teisėjų patiriamos psichologinės gerovės vertinimai stipriai svyruoja priklausomai nuo skirtingų gerovės dėmenų ir sociodemografinių charakteristikų. Faktiškai šie vertinimai susigrupuoja į du priešingus poliūs: labiausiai teisėjai yra patenkinti atliekamu darbu (vidurkis 8,54), santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais (vidurkis 8,19), taip pat karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu (vidurkis 7,6), o labiausiai nepatenkinti – politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus (vidurkis 1,41), darbo krūviu (vidurkis 2,27), gaunamu atlygiu (vidurkis 2,61) bei teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje (vidurkis 2,75). Be to, kadangi teisėjams mažą pasitenkinimą sukelia penki psichologinės gerovės dėmenys, o vidutinį – du (iš trylikos išskirtų), tai leidžia teigti, kad psichologinė gerovė yra ganėtinai aktuali mūsų šalies teisėjų problema, jai spręsti turėtų būti skiriama daugiau Teisėjų tarybos, teismų vadovybės bei Nacionalinės teismų administracijos dėmesio. Atliktas tyrimas atskleidė pirmąjį Lietuvos teisėjų suvoktos psichologinės gerovės vaizdą, o šios gerovės periodinė stebėseną galėtų leisti nustatyti jos kismą, skirtingų dėmenų indėlį į suvoktą teisėjų psichologinę gerovę, be to, tokia informacija galėtų būti naudinga formuojant Teisėjų tarybos, teismų vadovybės bei Nacionalinės teismų administracijos veiklos kryptis (politiką), vertinant taikomų poveikio priemonių (siekiant didinti teisėjų psichologinę gerovę) efektyvumą, suteikiant turimų išteklių naudojimo prioritetus ir panašiai.

Išvados

1. Atsižvelgiant į išskirtus psichologinės gerovės dėmenis, galima teigti, kad tyrime dalyvavę teisėjai yra labiau patenkinti nei nepatenkinti savo psichologine gerove: iš trylikos psichologinės gerovės dėmenų teisėjams didelį pasitenkinimą sukelia šeši (darbo organizavimas ir valdymas bei santykiai su vadovybe; pripažinimas ir įvertinimas darbe; santykiai su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais; atliekamas darbas; darbo sąlygos; karjeros galimybės, kvalifikacijos kėlimas ir profesinis tobulėjimas), vidutini – du (savijauta, psichologinis saugumas ir patiriamo streso lygis; profesijos prestižas, žmonių pagarba ir pasitikėjimas), o mažą pasitenkinimą – penki dėmenys (darbo krūvis; gaunamas atlygis; esamas teismo darbuotojų kiekis; teisėjų ir teismų pristatymas žiniasklaidoje; politikų ir visuomenės požiūris į teisėjus bei teismus).
2. Teisėjų patiriamos psichologinės gerovės vertinimai yra susiję su jų lytimi, amžiumi, darbo vieta teismuose ir miestuose, taip pat darbo stažu:
 - 2.1. teisėjos moterys, palyginti su vyrais, yra daug mažiau patenkintos darbo organizavimu ir valdymu bei santykiais su vadovybe ($p < 0,01$), pripažinimu ir įvertinimu darbe ($p < 0,01$), darbo sąlygomis ($p < 0,01$), savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu ($p < 0,05$), taip pat daug labiau nepatenkintos darbo krūviu ($p < 0,05$), esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,05$) bei teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje ($p < 0,01$);
 - 2.2. 41–50 metų teisėjai (palyginti su 31–40 metų ir vyresniais nei 51 metų teisėjais) yra labiausiai nepatenkinti gaunamu atlygiu ($p < 0,001$), o 31–40 metų teisėjai (palyginti su 41–50 metų ir vyresniais nei 51 metų teisėjais) yra mažiausiai patenkinti esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,05$);
 - 2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo teisėjai, palyginti su apylinkės ir apygardos teismų teisėjais, yra daug labiau patenkinti pripažinimu ir įvertinimu darbe ($p < 0,05$), santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais ($p \leq 0,001$), atliekamu darbu ($p < 0,05$), karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu ($p < 0,01$), esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,01$), savijauta, psichologiniu saugumu ir patiriamo streso lygiu ($p < 0,01$), taip pat daug mažiau nepatenkinti darbo krūviu ($p \leq 0,01$) ir, atvirkščiai, daug labiau nepatenkinti gaunamu atlygiu ($p < 0,05$);
 - 2.4. viename iš didžiųjų šalies miestų (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje) dirbantys teisėjai, palyginti su dirbančiais kituose šalies miestuose, yra daug mažiau patenkinti darbo sąlygomis ($p < 0,05$) ir daug labiau nepatenkinti darbo krūviu ($p < 0,01$), gaunamu atlygiu ($p < 0,01$), taip pat politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus ($p < 0,01$);
 - 2.5. iš įvairių darbo stažo grupių labiausiai išsiskyrė tie teisėjai, kurie turėjo įgiję mažiausią darbo stažą (iki 5 metų) – jie yra daug mažiau patenkinti darbo sąlygomis ($p < 0,05$), karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu ($p < 0,05$), esamu teismo darbuotojų kiekiu ($p < 0,05$) ir santykinai daug daugiau patenkinti teisėjų ir teismų pristatymu žiniasklaidoje ($p < 0,05$).
3. Teisėjai apskritai jaučiasi vidutiniškai patenkinti savo gyvenimu (skirtingomis jo sritimis), ir šis pasitenkinimas nėra reikšmingai susijęs su jų lytimi, amžiumi, miestu ar teismu, kuriame jie dirba, taip pat turimu darbo stažu.

Literatūra

Specialioji literatūra

- Bagdonas, A. *et al.* (2013). *Lietuvos gyventojų psichologinė gerovė ir jos veiksniai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Brafford, A., Rebele, R. W. (2018). Judges' well-being and the importance of meaningful work. *Court Review*, 54(2), 60–72.
- Čekanavičius, V., Murauskas G. (2001). *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. Vilnius: TEV.
- Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2002). *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV.
- Chamberlain, J., Richardson, J. T. (2013). Judicial stress: A topic in need of research. In: Miller, M. K. and Bornstein, B. H. (eds.) (2013). *Stress, Trauma and Wellbeing in the Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 269–290.
- Edwards, C. P., Miller, M. K. (2019). An assessment of judges' self-reported experiences of secondary traumatic stress. *Juvenile and Family Court Journal*, 70(2), 7–29.
- Friedman, H. S., Kern, M. L. (2014). Personality, well-being, and health. *Annual Review of Psychology*, 65, 719–742. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115123>
- Gudaitė, U., Valickas, G. (2014). Teisėjų patiriamas stresas ir jo įveikos ypatumai. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: Biopsichosocialinis požiūris*, 15, 91–110. <https://doi.org/10.7220/2345-024X.15.5>
- Heath, L. C. Jr. (2018). Why lawyer well-being is important to society. *Regent University Law Review*, 31(1), 1–10.
- Hu, L. T., Bentler, P. M. (1995). Evaluating model fit. In: Hoyle, R. H. (ed.). *Structural equation modelling: Concepts, issues, and applications*. Thousand Oaks, CA: Sage, 76–99.
- Kairys, A. *et al.* (2013). *Lietuviškoji psichologinės gerovės skalė. Naudojimo vadovas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Krill, P. R., Johnson, R., Albert, L. (2016). The prevalence of substance use and other mental health concerns among American attorneys. *Journal of Addiction Medicine*, 10(1), 46–52. <https://doi.org/10.1097/adm.0000000000000182>
- Lebovits, G. (2017). Judicial wellness: The ups and downs of sitting New York judges. *New York State Bar Association Journal*, 89(5), 10–22.
- Maroney, T. A. *et al.* (2023). How are you holding up? The state of judges' well-being: Report on the 2019 national judicial stress and resiliency survey. *Judicature*, 107(1), 22–33.
- Mental wellbeing in the legal profession: A global study (2021). A report prepared by the IBA Presidential Task Force on mental wellbeing in the legal profession. London: International Bar Association [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ibanet.org/document?id=IBA-report-Mental-Wellbeing-in-the-Legal-Profession-A-Global-Study>
- Miller, M. K. *et al.* (2018). Judicial stress: The roles of gender and social support. *Psychiatry, Psychology and Law*, 25(4), 602–618. <https://doi.org/10.1080/13218719.2018.1469436>
- Mumford, E. A., Taylor, B. G., Kubu, B. (2015). Law enforcement officer safety and wellness. *Police Quarterly*, 18(2), 111–133. <https://psycenet.apa.org/doi/10.1177/1098611114559037>
- Organ, J. M. (2011). What do we know about the satisfaction/dissatisfaction of lawyers? A meta-analysis of research on lawyer satisfaction and well-being. *University of St. Thomas Law Journal*, 8(2), 225–274.
- Reed, K., Bornstein, B. H. (2013). A stressful profession: The experience of attorneys. In: Miller, M. K. and Bornstein, B. H. (eds.) (2013). *Stress, Trauma and Wellbeing in the Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 217–244.
- Shek, D. T. L., Yu, L. (2014). Confirmatory factor analysis using AMOS: A demonstration. *International Journal on Disability Human Development*, 13(2), 191–204. <https://doi.org/10.1515/ijdh-2014-0305>
- Schrever, C., Hulbert, C., Sourdin, T. (2019). The psychological impact of judicial work: Australia's first empirical research measuring judicial stress and wellbeing. *Journal of Judicial Administration*, 28(3), 141–168.
- Showalter, C. R., Martell, D. A. (1985). Personality, stress and health in American judges. *Judicature*, 69(2), 82–87.
- Silva, R. A. F., Guimaraes, T. A., Souza, M. M. (2019). What judges think about the meaning of their work. *International Journal for Court Administration*, 10(1), 59–66. <https://doi.org/10.18352/ijca.258>
- Swenson, D. *et al.* (2020). Stress and resiliency in the U.S. judiciary. *Journal of the Professional Lawyer* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/journal-of-the-professional-lawyer-2020.pdf

The Path to Lawyer Well-Being: Practical Recommendations for Positive Change. The report of the National Task Force on lawyer well-being. American Bar Association, 2017 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/images/abanews/ThePathToLawyerWellBeingReportRevFINAL.pdf>
Valickas, G., Vanagaitė, K. (2019). Prokurorų patiriamo streso ir jo įveikos ypatumai: dviejų tyrimų duomenys. *Teisė*, 112, 46–69. <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.112.3>

Prof. dr. Gintautas Valickas dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Psichologijos institute. Svarbiausi jo moksliniai interesai ir tyrimų sritys – teisės psichologija, procedūrinis teisingumas, sprendimų priėmimas, stresas ir jo įveika.

Prof. Dr. Gintautas Valickas teaches and conducts research at the Institute of Psychology, Vilnius University. His main research interests and areas of research include psychology of law, procedural justice, decision-making, and stress and coping.

Doc. dr. Kristina Vanagaitė dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Psichologijos institute. Svarbiausi jos moksliniai interesai ir tyrimų sritys – teisės psichologija, procedūrinis teisingumas, liudytojų ir įtariamųjų apklausa, melo atpažinimas.

Assoc. Prof. Dr. Kristina Vanagaitė teaches and conducts research at the Institute of Psychology, Vilnius University. Her main research interests and areas of research include psychology of law, procedural justice, eyewitness testimony, and suspect interrogation and deception detection.